

# Syrderýa-Amyderýa boýlaryndan Anadola çenli: Oguzlar (Türkmenler)

Category: Kitapcy,Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Syrderýa-Amyderýa boýlaryndan Anadola çenli: Oguzlar  
(Türkmenler) SİR DERYA (CEYHUN) BOYLARINDAN ANADOLU'YA:  
OĞUZLAR (TÜRKMENLER)

Türklerin topluca İslâm dinine ve medeniyeti çevresine girmeye başladıkları X. yüzyılda Türklük dünyası siyasî bakımdan tamamen parçalanmış, Türk toplulukları da birbirleriyle mücadele eder durumdaydı. Daha doğrusu, bu yüzyılda, Orta Asya'nın tamamına ve Türk topluluklarının hepsine birden hükmeden bir Türk devleti bulunmuyordu. Türklük dünyasındaki sonu gelmez iç mücadeleler de, zaman zaman Türk topluluklarının bölünmelerine ve göç etmelerine yol açıyordu. Çünkü, mücadeleyi kaybeden taraf, genellikle kendisine yeni bir yurt aramak zorunda kalıyordu. Başka bir ifade ile onlar, istiklâllerini değil, yurtlarını fedâ ediyorlar ve üzerinde hür olarak yaşayabilecekleri yeni bir yurt arayışına çıkıyorlardı. Yeni yurt arayışı için yapılan göçler, Orta Asya içinde herhangi bir bölgeye olabileceği gibi, Orta Asya dışında başka bir ülkeye de olabilmekteydi. X. yüzyılda Orta Asya'da Türk göçlerinin hemen hemen tek bir istikâmeti vardı; o da batı idi. Esâsen, batıya, yani Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlara, Orta Avrupa'ya ve Balkanlar'a olan Türk göçleri Hunlardan beri devam ediyordu. XI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren buna bir de İslâm ülkeleri üzerinden Bizans'a ait Anadolu eklendi.

X. yüzyılda, Türk dünyasını temsil eden büyük Türk topluluklarından biri de Oğuz Türkleri idi. Bu yüzyılda Oğuzların Hazar denizi ile Seyhun (İnci/Sir Derya) nehrinin orta yatakları arasındaki sahada bağımsız bir devletleri

vardı. O zaman Seyhun nehrinin kuzeyindeki sahaya “Oğuz Bozkırı” denmekteydi. Yarı göçebe, yarı yerleşik hayat yaşayan Oğuzların, Seyhun havzasında Yenikent, Cend, Suğnak, Karnak, Sapran, Süt kent, Karaçuk (Farab) ve Barçın lı ğ kent adları ile anılan birçok şehirleri bulunuyordu.

“Yabgu” unvanını taşıyan Oğuz hükümdarı, Yeni-kent’te oturuyordu. Burası Oğuzların kışlık merkezleri idi. Yabgu’nun vekili ise, “köl-erkin” unvanını taşıyordu. Orduya da “sü-başı” komuta ediyordu. Ayrıca, “tarkan”, “yınal” ve “bey” unvanına sahip kişiler de ayrı ayrı idareye katılıyorlardı.

X. yüzyılda Oğuzlar, “Boz-ok” ve “Üç-ok” olmak üzere iki kola ayrılıyorlardı. Bu ikili teşkilâtın temeli, Türk soy kütüğünün atası olan Oğuz Kağan’a dayanıyordu. Boz-ok kolunu Oğuz Kağanın “Gün, Ay, Yıldız”, Üç-ok kolunu da “Gök, Dağ, Deniz” adlarında oğullarının her birinden olan dörder oğuldan türemiş boylar temsil ediyordu. Bu duruma göre, Oğuzlar, “sağ kol” olan Boz-oklarda on iki, “sol kol” olan Üç-oklarda da on iki olmak üzere toplam yirmi dört boydan meydana geliyordu. Her boyun başında da “bey” unvanını taşıyan bir başkan bulunuyordu. Beyin görevi, boydaki iç dayanışmayı korumak, hak ve hukuku sağlamak, gerektiğinde boyunun çıkarlarını silâhla savunmaktı. Öte yandan, her boyun kendisine özgü bir damgası, her dört boyun da bir “ongun”u (töz: ata kabul edilen kuş. Bu kuş hiç bir şekilde avlanmaz ve eti de yenmezdi) vardı. Ziyafetlerde (toy, şölen, hân-ı yağma) ve toplantılarda (kengeş veya temek) her boyun ve beyinin yeri (orun) ve yiyeceği (ülüş) önceden belirli idi.

Diğer Türk toplulukları gibi Oğuzlar da, kuzey-batı komşuları Hazarlar, kuzey komşuları Peçenekler, kuzey-doğu komşuları Kimekler/Kıpçaklar, doğu komşuları Karluklar ve Çiğiller ile mücadele halindeydi. Bu mücadele hem Oğuzlar, hem de komşuları için son derece yıpratıcı olmaktaydı. Öte yandan, Türk devletinin çöküşlerine sebep olan iç mücadeleler, Oğuzlar Devleti’nde de eksik olmuyordu. Nitekim, iç mücadeleyi dış mücadele tamamlayacak, Oğuzlar Devleti komşuları Kıpçakların sürekli saldırıları sonucunda, XI. yüzyılın başlarında çökerek, siyasî varlık olmaktan çıkacaktır.

Prof. Dr. Salim KOCA,  
Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi / Türkiye. Taryhy  
makalalar